

TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

Pekka Karjalainen & Tuija Kotiranta
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Sosiaali- ja terveysterveystoimet
Palvelujärjestelmäosasto

1.3.2010

Alustava kartoitus Suomessa aikuissosiaalityössä käytettävistä vaikutusten arvioinnin menettelytavoista

Vaikuttavuus on julkisen toiminnan yksi perimmäisistä tavoitteista.

Valtioneuvoston controller Tuomas Pöysti 31.10.2006

Sisällysluettelo

Osa I:	Tehtävä, tausta ja toteutustapa	3
1.1	Tehtävä	3
1.2	Tausta: sosiaalityön areenat	4
1.3	Toteutustapa	7
Osa II:	Aikaisempia ja meneillään olevia hankkeita	8
2.1	Helsingin kaupungin sosiaalivirasto -arvioinnin tilanne vuonna 2009	9
2.2	Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Posken) Lapin yksikkö	11
2.3	Kaste-ohjelma	12
2.4	Diakonia-ammattikorkeakoulun sosiaalitalouden tutkimuskeskus	12
2.5	Oske-kyselyssä esille tulleet hankkeet	13
2.6	Lupaavia alussa olevia vaikuttavuuden arvioinnin avauksia	15
Osa III:	Johtopäätöksiä	16
3.1	Jatkotyön toteutustapa	18
Kirjallisuutta		19
Liite		20

Osa I: Tehtävä, tausta ja toteutustapa

1.1 Tehtävä

Sosiaali- ja terveystalouden -toimialan ja Terveystalouden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) välisessä tulossopimuksessa vuosille 2009–2011 on määritelty vuoden 2009 tulostavoitteeksi FinSocin osalta *aikuissosiaalityössä* käytössä olevien vaikutusten arvioinnin menettelytapojen kartoittaminen.

Työryhmässä ovat olleet mukana Pekka Karjalainen, Tuija Kotiranta ja Ilse Julkunen (v. 2010 vv:lla) THL:sta. Arvokasta apua on saatu Helsingin sosiaalivirastosta ja Diakonissalaitoksen Sosiaalitalouden tutkimuslaitoksesta. Pertti Korteniemi ja Aija Kettunen ovat toimittaneet tärkeää kirjallista materiaalia.

Ymmärrämme tässä selvitystyössä *aikuissosiaalityön* laajasti, eli se käsittää lähes kaiken muun sosiaalityön kuin lasten kanssa tehtävän työn ja siihen liittyvät palvelut. Joskus käytetään käsitettä *työikäisten palvelut* ja se olisi ehkä aikuissosiaalityön käsitettä selkeämpi siksi, että se rajaa eläkeikäisten tai ikääntyneiden palvelut ja gerontologisen sosiaalityön omaksi alueekseen. Toimeksiantomme johdosta emme ole kartoittaneet lastensuojelutyöhön sekä lasten ja perheiden kanssa tehtävän työn tuloksellisuutta ja vaikuttavuutta, vaikka materiaalia siihen liittyen on olemassa paljonkin.

Emme raportoi tässä alustavassa selvitysraportissa myöskään niitä lähialojen vaikuttavuustutkimuksia ja arviointivälineitä, joihin olemme työskentelyämme aikana tutustuneet. Lähialoilla tarkoitamme tässä erilaisia kuntoutuksen, aktivoinnin ja välityömarkkinoiden sekä toisaalta terapeuttisen työskentelyn aloja. Suomessa on kehitetty 1990-luvun loppupuolelta lähtien esimerkiksi työhallinnon ja sosiaalihuollon yhteistyötä. Jo aikaisemmin alkoi laaja EU-rahoituksen varassa toimiva projektitoiminta vaikeasti työllistyville ihmisille. Millaisia tuloksia ja vaikutuksia on saatu? Mitään suurta vakuuttuneisuutta aktivointitoimien laajamittaisesta tuloksellisuudesta tai vaikuttavuudesta ei vallitse. Kovin ”isoja” tuloksia ei aktivoinnilla ole ollut. Tähän liittyy kuitenkin suuri kysymys eli se, mitä aktivoinnilla tavoitellaan: jos työttömän hyvinvoinnin lisääntyminen (usein voidaan sanoa pahoinvoinnin väheneminen) riittää tavoitteeksi ovat tulokset ehkä vähintään kohtalaisia. Työllistymiseen sen sijaan tarvitaan myös työpaikkoja.

Käsillä oleva selvitystehtävä kattaa siis käytössä ja kehitteillä olevien vaikuttavuuden ja vaikutusten arvioinnin menettelyjen alustavan kartoittamisen. Vuosina 2010–2011 tehtäväksi anto laajenee,

jatkossa kartoitamme ja tutkimme vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin menetelmiä sekä syvemmin että laajemmin (kansainvälisesti).

1.2 Tausta: sosiaalityön areenat

Aikuissosiaalityön tila ja tilanne on monella tapaa ajankohtainen ja keskustelun kohteena, vaikka sitä on tehty niin kauan kuin sosiaalityötä tai auttamista on tehty. Sosiaalityöllä on pitkät perinteet settlementtityöstä ja Jane Addamsista lähtien. Köyhäinavusta on tultu toimeentulotukeen ja -turvaan. Yhteisötyötä on kehitetty ja rakenteisiin vaikutettu. Sosiaalityötä on tehty yksilöiden, perheiden ja yhteisöjen parissa. Työtä on organisoitu aikojen saatossa yksilöiden ongelmien mukaan, alueperustaisesti, elämänsäkaaren mukaan tai ihan vain hallinnon ja hallinnan merkeissä.

Sosiaalityö on vakiintunutta toimintaa ammatillisine käytäntöineen. Samalla erityisesti aikuissosiaalityö on murroksessa. Kunnallisesta sosiaalitoimistossa tehtävästä sosiaalityöstä on erottautunut joukko erityisaloja, kuten esimerkiksi lastensuojelun sosiaalityö, päihdetyö, gerontologinen sosiaalityö, osin nuoriin kohdistuva työ ja lopulta toimeentuloturvaan liittyvä työ.

Aikuissosiaalityön määrittäminen ei ole yksiselitteinen tehtävä. Esimerkiksi kunnallisissa sosiaalipalveluissa palveluja on ryhdytty kehittämään ja tuottamaan 2000-luvulla elämänsäkaarimallin mukaisesti. Siten lastensuojelun ja gerontologisen sosiaalityön väliin jäävää aluetta voi laajassa mielessä nimittää aikuissosiaalityöksi. Aikuisten palveluihin ja aikuissosiaalityöhön liittyvä toimintojen ja toimijoiden kirjo on melkoinen. Samoin on nähtävissä eriytymiskehitystä, jossa sosiaalityötä toteutetaan kuntien sosiaalitoimistojen lisäksi julkisissa erityispalveluissa, sosiaalisissa järjestöissä ja diakoniatyössä. Problematiikkaan liittyy myös julkisten ja yksityisten palvelujen välillä tehtävät uudelleenjärjestelyt sekä sosiaalipalvelujen tuottaminen projektitoiminnan piirissä tai sosiaalisissa järjestöissä (Jokinen & Juhila 2008, 7–8.) Kirsi Juhila on koonnut aikuissosiaalityön areenoita seuraavanlaiseen taulukkoon. Siinä hän on jakanut areenat kolmeen pääkenttään alatehtävineen ja -palveluineen. Suluissa olevat alatehtävät ja -palvelut eivät ainakaan toistaiseksi ole vakiintuneet, tai niiden painoarvo on vähentynyt. Samoin moniin alatehtäviin viitataan usein, mutta ne puuttuvat sosiaalityön ammatillisista käytännöistä.

Taulukko 1. Aikuissosiaalityön areenat

Aikuissosiaalityö kunnallisena perustoimintana	Moniammatilliset ja erityiset julkiset areenat	Muut hyvinvointiyhteiskunnan areenat
Toimeentulotukityö Kuntouttava työtoiminta Päihdetyö (Mielenterveystyö) (Tukiasumis- ja asunnottomuus-työ) (Alue- ja yhdyskuntatyö)	Kuntouttava työ työvoiman palvelukeskuksissa Päihdetyö Kriminaalihuolto- ja vankeinhoitotyö Terveystieteiden sosiaalityö Mielenterveystyö Maahanmuuttajatyö	Sosiaalisten järjestöjen palvelut, erityisesti asianajo-, mielenterveys-, päihde- sekä tukiasumis- ja asunnottomuustyö Diakoniatyö, erityisesti työ yhteiskunnan huono-osaisimpien parissa (Sosiaaliset yritykset)

Tämän selvitystyön, ja samalla vaikuttavuuden arvioinnin kehittämisen kannalta on keskeistä, että aikuissosiaalityötä on kehitetty muun muassa työvoiman palvelukeskuksissa aktivointipolitiikan hengessä. On kuitenkin kysyttävä, mikä rooli jää eriytymiskehityksen vuoksi sosiaalitoimistojen aikuissosiaalityölle asiakkaineen? Onko niin, että tämä jälleen yhä suurempia asiakasryhmiä kohtaava, ja elämähallinnan kysymyksiin painottuva työ syrjäytyy poliittisesti ja ammatillisesti kiinnostamattomana? Mikä onkaan sosiaalityön alkuperäinen tehtävä ja missio? Juontuuko se edelleen huollollisen sosiaalityön, osallisuuden vahvistamisen ja yhteistyön perinteestä? Millaisen mahdollisuuden nykytilanne antaa aikuissosiaalityön tehtävän kirkastamiselle?

Suuri kysymys on, missä tilassa aikuissosiaalityö laajemmin on ja millainen on erityisesti kunnissa tehtävänä olevan niin sanotun perussosiaalityön tilanne vuonna 2010. Onko niin, että aikuissosiaalityön kenttä on jakautunut kahtia työpolitiikan yhteydessä kehitettävään sosiaalityöhön ja kuntien sosiaalityöhön? Jälkimmäisen kehittämiseen ei riitä resursseja, osaamista eikä tekijöitä. Jos näin on, merkitsee se eniten tukea tarvitsevien unohtamista ja heille suunnattujen palvelujen heikkenemistä (ks. esim. Mäntysaari 2006).

Sosiaalityön arviointiin ja erityisesti vaikuttavuuden arviointiin on suhtauduttu ja suhtaudutaan ristiriitaisesti. Usein on nähty, että sosiaalityö rakentuu hyvin erilaista sovellettavista menetelmistä, jotka eivät ole yksiselitteisesti esillä eksplikoitavissa eivätkä siten eroteltavissa arvioimisen ja mittaamisen kohteiksi. Voidaan puhua jopa sosiaalityön kentällä vallitsevasta perinteestä ja asenteesta, jossa korostetaan tapausten ainutkertaisuutta. Asiakastapauksia täytyy tämän näkemyksen vuoksi tarkastella yksittäisinä ja ainutkertaisina asiakkaan ja työntekijän välisinä kohtaamisina, jolloin arviointi

ja vaikuttavuus nähdään suorastaan epäeettisinä. Tämän näkökulman mukaan asiakkuuksia voidaan tarkastella korkeintaan prosesseina, joita sitten esimerkiksi seurataan. Toisaalta on väitetty, että vaikuttavuuden arvioinnin kautta työtä olisi mahdollista kehittää paremmin ihmisten, osallisten, asiakkaiden ja käyttäjien tarpeita vastaavaksi. Näin sosiaalityötä, sen työmenetelmiä ja -käytäntöjä voitaisiin kehittää systemaattisemmin.

Kuten raportin alkuosassa jo lyhyesti todettiin, on aikuissosiaalityötä yhtäältä kehitetty työvoimapolitiikan "kainalossa" osana erilaisia aktivoivia toimia ja osana kuntien vastuulla olevaa kuntouttavaa työtoimintaa. Työvoiman palvelukeskusten yhteydessä sosiaalityötä on kehitetty määrätietoisemmin, mutta näkökulma on pitkälti rajautunut työllistettävissä oleviin asiakkaisiin. Keskeistä tässä on työllistyvyyden käsite (employability) (ks. Arnkil ym. 2008, 282). Rakenteellisen työttömyyden oloissa työllistyvyyden edistäminen toimii yleisnimittäjänä mm. koulutuksen, kuntoutuksen ja kannustavan sosiaaliturvan reformeille. Työllistyvyys nähdään usein yksilön, eli työttömän ominaisuutena, ei niinkään yksilöllisiin olosuhteisiin ja ulkoisiin tekijöihin liittyvinä tekijöinä. On havaittu, että aktiiviohjelmassa voidaan huomioida myös yksilön olosuhdetekijöitä, mutta laajemmat ulkoiset olosuhteet (paikallisten työmarkkinoiden luonne, avoimien työpaikkojen sijainti, rekrytointiväylät ja kannustimet) jäävät usein huomiotta. Vaikuttavuuden arvioinnin kannalta jo edellä lyhyesti kuvattu, enemmän työhallinnon osuus, aktivoinnista ja työllistyvyyden edistämisestä on moniulotteinen ja vaikeasti haltuun otettava. Pulmallista on, jos tämä, ja varsinkin elämänhallinnan ja yksilöllisten taitojen kartuttamiseen pohjautuva sosiaalinen kuntoutus perustuu mekanistiseen "toimenpideajatteluun". (Mt. 2008, 282–283.)

Kun sosiaalityön ja sosiaalipalvelujen vaikuttavuuden arviointia saadaan kehitettyä, voidaan kehittää myös niiden kustannus-vaikuttavuuden arviointia. Sosiaalipalvelujen ja sosiaalityön kustannusten arviointi on nähty niin ikään vaikeana asiana. Mutta on myös esitetty, että sosiaalialan kustannus-vaikuttavuuden tutkimisen ja arvioinnin pulma ei ole se, että euroja ei osattaisi laskea, vaan pulmana on intervention ja eri mekanismien tuottaman muutoksen mittaamisen vaikeus. Tähän ei vielä ole riittäviä välineitä, ei riittävää osaamista eikä muitakaan resursseja. Ongelman alkujuuri on, että työlle eikä varsinkaan toimenpiteille usein aseteta mitattavia tavoitteita, vaikka ainakin periaatteessa asiakkuuden alkaessa tehdään tilannearviointi. Lisäksi kun kyse on prosessiluonteisesta työstä, mitä esimerkiksi sosiaalityö on, on sille ominaista tavoitteiden muuttuminen "matkalla", prosessin myötä.

Me näemme selvitystyön tekijöinä tilanteen niin, että vaikuttavuuden arviointi on tärkeää. Sen kautta aikuissosiaalityö voi tulla näkyvämmäksi, toimenpiteet jäsentyneemmiksi eli työ voi kehittyä. Vielä tärkeämpää on pystyä osoittamaan, mitä (sosiaali)työllä ja siihen liittyvillä toimenpiteillä saadaan aikaan ja miten kestäviä vaikutukset ovat. Vaikuttavuustieto on myös eettisesti perusteltu tapa suunnata resursseja.

1.3 Toteutustapa

Tämä kartoitus on toteutettu ensinnäkin tekemällä kirjallisuushakuja. Mitään merkittäviä uusia aiheeseen liittyviä suomalaisia valmiita julkaisuja, joita emme olisi aikaisemmin tunteneet, ei tullut esiin. Kansainväliseen aineistoon tutustutaan työn toisessa vaiheessa.

Jotta saisimme tietoomme myös meneillään olevat hankkeet, lähetimme osaamiskeskusten johtajille aiheesta kyselyn (liite 1). Vastauksia ei kuitenkaan tullut kaikkien osaamiskeskusten toimialueilta ja me tulkitsemme sen niin, että vaikuttavuuden teemaan liittyviä hankkeita ei ollut menossa. Teimme tarkistuskyselyn ja sen perusteella saimme tietoon vielä muutamia arviointihankkeita. Muun virkistyömme kautta olemme saaneet tietoa muista erilaisista aktivointiin, välityömarkkinoihin ja vastaaviin liittyvistä projekteista ja hankkeista.

Tätä selvitystyötä on esitelty Kuopiossa lokakuussa järjestetyillä Sosiaalipolitiikan päivillä, useissa Keski-Suomessa syksyllä 2009 järjestetyissä välityömarkkina- ja aktivointiaiheisissa seminaareissa ja isossa (n. 100 osallistujaa) TEM:n järjestämässä välityömarkkinoiden verkostoseminaarissa ja työkokouksessa Turussa 15.–16.12. 2009 (ks. Varsinais-Suomen ELY-keskuksen sivut (<http://www.te-keskus.fi/Public/?nodeid=17475&area=7652>)). Tuija Kotiranta toimi Välityömarkkinoiden tulevaisuuskahvilan Asiakastyön vaikuttavuus ja mittaamisen problematiikka -nimisen pöydän emäntänä. Jatkona tuolle työlle kartoittaa TEM:n rahoittamiensa välityömarkkinat -aiheisten hankkeiden vaikuttavuuden arvioinnin tavat laajalla kyselyllä, joka postitettiin 24.2.2010. Tuloksia voidaan siis hyödyntää vasta jatkotyössämme.

Kaikissa tilaisuuksissa ovat osanottajat olleet hyvin kiinnostuneita aiheesta ja pitäneet sitä tärkeänä. Mitään yllätyksiä sen suhteen, että aihepiirissä oltaisiin missään kovin pitkällä, ei ole tullut esiin. Mutta tarve vaikuttavuusmittareille on suuri.

Osa II: Aikaisempia ja meneillään olevia hankkeita

Vaikuttavuudesta on viime vuosina puhuttu voimallisesti monella tasolla ja eri agendoilla. Esimerkiksi hallitusohjelmassa vaikuttavuuden hyödyntäminen sosiaalipalvelujen kehittämisessä on asetettu korkealle. Sosiaalipalvelujen käytäntöjä on niin ikään haluttu jo pitemmän aikaa perustaa aiempaa vankemmalle tietopohjalle. On mietitty, millaiseen tietoon vallitseva toiminta perustuu, ja millaisin menetelmin tietopohja saataisiin vahvistumaan. Keskeistä on, miten saamme tietoa palvelujen vaikuttavuudesta. On myös pohdittu sosiaalipalvelujen käytäntöjä koskevan tiedon suhdetta muuhun tutkimustietoon ja kokemukseen. (Korteniemi & Borg 2008, 7.)

Suomessa sosiaalipalvelujen vaikuttavuuden arviointiin liittyy kaikesta huolimatta enemmän puhetta kuin tekoja. Pertti Korteniemen ja Pekka Borgin (2008, 7) mukaan vaikuttavuustietoa ei juurikaan tuoteta tai hyödynnetä. Myös asiakastyöhön liittyvää seuranta ei juurikaan tehdä. He toteavat näyttöön perustuvia ammatillisia käytäntöjä käsittelevässä julkaisussaan, että käsillä oleva teema on vaikea, ja vaatii perusteellista paneutumista asiaan. Tarvitaan myös ennakkoluulottomuutta, koska vaikuttavuuteen liittyy paljon yksipuolisia näkemyksiä ja tietämättömyyttä. Sosiaalityön osalta tilannetta ei helpota se, että alalla vallitsee joskus vailla näyttöä olevia uskomuksia omien ideoiden hyödyllisyyteen, eikä muisteta, ettei hyvilläkään ajatuksilla ole aina *toivottuja vaikutuksia*. He toteavat vielä osuvasti, että kaikki polut on tutkittava. Saman olemme huomanneet myös käsillä olevaa kartoitusta tehdessämme.

Vaikuttavuus on ensinnäkin vaikea käsite myös siksi, ettei siitä ole jaettava käsitystä, väittää aihetta perinpohjaisesti tutkinut Marketta Rajavaara. ”Vaikuttavuus on tavallisimmin sitä, miten hyvin jokin palvelu, interventio tai toiminto saavuttaa tavoitteensa”. (Rajavaara 2008.) Vaikuttavuuden käsite tuli hyvinvointivaltion hallinnointiin 1980-luvun lopulla. Sitä ennen puhuttiin toiminnan vaikutuksesta, vaikutuksista ja seurauksista (Rajavaara 2007, 171). Mutta, mistä puhutaan kun puhutaan vaikuttavuuteen liittyvistä aikuissosiaalityön kehittämishankkeista 2010-luvun Suomessa?

Helsingin sosiaalivirastossa toimi 1986–1989 laaja vaikuttavuusprojekti nimeltään SOVA-PROJEKTI 198–1989, jossa kehiteltiin ”palvelutoiminnan arviointivälineitä”. Projekti julkaisi vuonna 1990 viisi laajahkoa osaraporttia. 1. osaraportissa esiteltiin projektin yleinen kulku ja tulokset. 2. osaraportissa esiteltiin kuvaukset seuraavilta tehtäväalueilta: lasten päivähoito, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelu ja vanhuspalvelut. 3. osaraportissa esiteltiin kuvaukset tehtäväalueilta: lastensuojelu, vammaishuolto ja päihdehuolto. 4. osaraportissa esiteltiin alueet: lastensuojelu/avopalvelut,

toimeentulotuki, avioliitto- ja perheneuvonta sekä vammaispalvelut/avopalvelut. Perusteelliselta vaikuttava pohjatyöskentely ei kuitenkaan johtanut konkreettisten arviointitapojen kehittämiseen. Kukaan ei ole osannut antaa tyhjentävää vastausta siihen kysymykseen, miksi niin kävi. Jotakin pohjaa sille arvioinnin kehittämiseksi, joka Helsingin sosiaalivirastossa sitten useita vuosia myöhemmin käynnistyi, työstä kuitenkin mitä ilmeisimmin oli.

Stakesissa käynnistettiin vuonna 1987 FinSoc-projekti eli Sosiaalihuollon menetelmien arviointiprojekti. Sen yhtenä perustehtävänä oli sosiaalihuoltoon ja laajemmin sosiaalialalle soveltuvien arviointimenetelmien kehittäminen. Tämä tapahtui usealla strategialla: hakemalla niitä kansainvälisesti ja toisaalta tekemällä itse erilaajuisia arviointeja, arviointitutkimuksia. Lukuisista hankkeista (ks. tarkemmin <http://groups.stakes.fi/FINSOC/Fl/.htm>) otamme tässä esiin vain yhden eli Nuotta-projektin arvioinnin (Karjalainen & Blomgren 2004). Nuotta-projektissa oli mukana 160 joensuulaista nuorta vuosina 2000–2003). Nuotta-projektin arviointiprosessissa kehiteltiin sekä laadullisia mittareita että kerättiin määrällistä tietoa. Analyysi tapahtui pääosin tilastollisin menetelmin. Viitekehyksenä oli realistinen arviointi. Olemme harkinneet voisiko tiedonkeruuta jatkaa vielä, jotta olisi mahdollista saada tietoa pitemmän aikavälin vaikuttavuustietoa. Lopullista päätöstä ei ole vielä tehty.

2.1 Helsingin kaupungin sosiaalivirasto – arvioinnin tilanne vuonna 2009

Helsingin kaupungin sosiaaliviraston arviointitoiminta on viime vuosina kehittynyt laajuudessaan ainutlaatuisiksi sosiaalialalla Suomessa ja voimme suurehkolla varmuudella sanoa, että se on sitä myös maailmanlaajuisesti. Ainakaan Euroopassa ei ole vastaavalla volyymilla toteutettua sosiaalialan arvioinnin kokonaisuutta.

Helsingin sosiaalivirastossa arviointia on kehitetty määrätietoisesti jo vuosia. Vuonna 2003 laadittiin arvioinnin kehittämis- ja toteuttamissuunnitelma. Ohjelman tavoitteeksi asetettiin sekä kehittävän arvioinnin että vaikuttavuuden arvioinnin osuudet. (Bergman 2008, 3.) Vuoden 2009 lopussa eivät sosiaalivirastossa arvioinnille asetetut odotukset ole kuitenkaan toteutuneet läheskään niin mittavina kuin muutama vuosi sitten oletettiin. Vaikuttavuusseurannan osalta yhtenä esteenä ovat olleet asiakastietojärjestelmät, jotka eivät toistaiseksi vastaa vaikutusten seurantaan vaadittavaan tiedon keruun tarpeeseen. Mutta viraston arviointiryhmä on julkaissut paljon (ks.

<http://www.socca.fi/arviointi/julkaisut.html>) eli materiaalia on tuotettu merkittävä määrä arvioinnin avuksi.

Toinen strateginen valinta on ollut se, että arvioinnin integrointi- ja markkinointivaiheessa ”kaupitellaan” selkeitä arviointimalleja ja arvioinnin työkaluja sekä kerrotaan, mitä hyötyjä arvioinnista on esimerkiksi organisaation oppimisessa tai palvelujen kehittämisessä. Oppia on haettu kansainvälisistä kongresseista ja viime aikoina on keskitytty luomaan loogisia malleja, käsitekarttamenetelmiä ja muita arvioinnin työvälineitä ja menetelmiä. Virastossa lähdetään siitä, että vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin kannattaa olla teorialähtöistä.

Sosiaalivirastossa on kertynyt eniten kokemuksia A-klinikoiden ja nuorisoasemien vaikuttavuushankkeesta. Tietojärjestelmiin liittyvien ongelmien vuoksi hanke on kestänyt useita vuosia. Lokakuussa 2009 on kerätty noin 340 asiakkaan tiedot ja tammikuussa 2010 kerätään uudelleen tiedot samoista asiakkaista (3 kk:n seuranta). Tietojen keruun välineenä toimii Effican ja Digiumin yhdistelmä. Koska kyseessä on pilotointi, tietojen keruu keskeytetään tammikuun jälkeen. Tulokset analysoidaan ja arvioidaan pilotoinnissa käytetyn tietojen keruun kokonaisuuden toimivuutta. Jos kaikki on mennyt riittävin hyvin, jatketaan vaikuttavuustietojen keruuta ehkä huhtikuussa 2010. Tavoitteena on tehdä vaikuttavuustietojen keruusta pysyvä käytäntö.

A-klinikoiden ja nuorisoasemien vaikuttavuushankkeen tavoitteena on pitkällä tähtäimellä tuottaa vaikuttavuustietoja A-klinikoiden ja nuorisoasemien toiminnasta siinä mielessä, että ajan kuluessa tullaan enemmän ja enemmän tietämään, miten erilaiset työmenetelmät, interventiot, toimenpiteet ja palvelut vaikuttavat asiakkaiden hyvinvoinnissa tapahtuviin muutoksiin, haittojen ehkäisyyn tai päihteiden käytön lopettamiseen jne. Aluksi A-klinikoiden ja nuorisoasemien vaikuttavuushankkeessa saadaan vain seurantatietoa asiakkaiden hyvinvoinnissa, päihteiden käytössä jne. tapahtuneista muutoksista ja käytetyistä interventioista. Jatkuvasti kerättävistä seurantatiedosta voi kuitenkin syntyä vähitellen perusta uuden ja yleistettävän tiedon tuottamiselle. Tämä voi tapahtua analysoimalla systemaattisesti seurantatietoa ja käyttämällä sitä myös tutkimustarkoituksiin. Tavoitteena on tarkastella A-klinikoiden ja nuorisoasemien asiakaskuntaa segmentteinä, jolloin jokaiselle asiakassegmentille rakennetaan oma looginen malli. Myös vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi tulee tapahtumaan asiakassegmenteittäin.

A-klinikoiden ja nuorisoasemien arviointikehittelyt ovat aikuissosiaalityön kannalta jatkossa tärkeemmin selvitettäviä. Virastossa on myös muita arviointihankkeita, mutta ne liittyvät lasten ja per-

heiden palveluihin, kehitysvammatyöhön ym. Emme esittele niitä tässä. Yksi merkittävä avaus, josta tulevaisuudessa voi olla vaikuttavuuden arvioinnille suurta käyttöä, on Helsingissä kehitetty aikuissosiaalityön alkuarviointimalli (ks. Kuvaja, Luhtasela, Mustonen, Borg & Liukonen 2007).

2.2 Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (Posken) Lapin yksikkö

Toinen suurempi yritys, joskin hankemuotoinen, on ollut ”Lapin sosiaalityön kehittämisyksikkö ja sosiaalityön vaikuttavuuden arviointi” (2006–2008). Lähtökohdaksi perustettiin sosiaalityön kehittämisyksikkö 1.8.2006. Kaksi ensimmäistä vuotta toimintaa toteutettiin sosiaali- ja terveysministeriön kehittämishankerahoituksella (75 %). Kehittämisyksikön tavoitteeksi lausuttiin ”asiakastyön prosessien kehittäminen sekä sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnin käynnistäminen sosiaalitoimistojen työkäytäntöjä uudistavalla kehittämis-, konsultaatio-, tutkimus- ja koulutusrakenteella”. Kyseessä on verkostomainen rakenne, jossa on mukana seitsemän alueen kuntaa, Poske, Lapin yliopiston sosiaalityön laitos ja Nuorten ystävät oy:n Hiekkarinteen lastensuojelulaitos Rovaniemellä ja Koivun arviointi- ja erityisen huolenpidon yksiköt Muhoksella.

Hankkeessa kerättiin laadullista aineistoa asiakaspalautelomakkeilla (N=3003). Muuta laadullista aineistoa olivat asiakasryhmien BIKVA-aineistot ja seitsemän teemahaastattelua. Määrällinen aineisto koostui sosiaalityöntekijöiden lomakkeella, jossa kartoitettiin onko tehty alkuarvio tai suunnitelma, tapaamisen luonnetta ja sitä, miten palvelu auttoi asiakasta. Tieto koottiin SPSS-tietokantaan ja sitä jäsennettiin BSC:n avulla. Tuloksina on ollut tietoa sosiaalityöntekijöiden määrän riittävydestä, tilannearvioiden ja suunnitelmien määrästä, asiakkuuksista, kontakteista ja kokemuksista oman työn auttavuudesta. Hanke jatkuu edelleen tiedonkeruulla alueen kunnista.

Hankkeen ongelmana on paradoksaalisesti se, mitä sen pitäisi ratkaista, eli vaikuttavuus. Vaikuttavuudeksi on määritelty ”prosessin ja asiakasmuutoksen välinen suhde”

(http://www.sosiaalikallega.fi/kehittamisyksikot/sosiaalityo_kehittamisyksikko/vaikuttavuuden-arviointi-1/Sosiaalityon%20vaikuttavuuden%20arviointi%2016.1.pdf). Asiakkaista 21 prosentille on tehty alkutilanteen arviointi ja suunnitelma 19 prosentille. Suurin pulma on, että aineisto ei mahdollista asiakaskohtaisia seuranta-asetelmia. Näin vaikutuksista ei voida tehdä yksilötason arvioita. Sosiaalityön tutkimuksen päivillä 18.2.2010 hankkeen tutkijat totesivatkin, että kyseessä on pikemmin alkutilanteen kartoitus kuin vaikuttavuuden arvioinnin hanke. Vaikuttavuustietoon pyritään jatkoprosessissa. Hankkeesta on tulossa raportti keväällä 2010.

2.3 Kaste-ohjelma

Kaste-ohjelman alueellisissa kehittämistoiminnan suunnitelmissa 2008–2011 sosiaalityön vaikuttavuuskysymys nousee esille Länsi-Suomen ja Etelä-Suomen ohjelmissa lähinnä mainintoina. *Länsi-Suomen* ohjelmassa tematiikka on otsikon ”osallisuuden lisääminen ja syrjäytymisen ehkäisy” alla. Siinä todetaan, että ”Aikuissosiaalityöhön tulisi luoda uudenlaisia työmenetelmiä ja hyviä työkäytäntöjä koulutuksen ja konsultaation avulla. Samalla on tarve luoda moniorganisatorisia ja -ammattillisia työskentelytapoja ja -rakenteita.” Myös välityömarkkinat ja kuntouttava työtoiminta mainitaan moniammatillisina haasteina. *Etelä-Suomen* ohjelmassa kehittäminen rajataan Kuuma-kuntien aikuissosiaalityön ja -palvelujen kokonaisuuteen. Hanke keskittyy sosiaalityön rajapintatyöskentelyyn, sekä kehittämään henkilöstö- ja tehtävärakennetta, toimeentulotuen käsittelyprosessia ja aikuissosiaalityön vaikuttavuuden arviointia. Tavoitteena on pysyvä aikuissosiaalityön kehittämisrakenteen luominen Keski-Uudenmaan seudulle.

2.4 Diakonia-ammattikorkeakoulun sosiaalitalouden tutkimuskeskus

Itä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen antaman tiedon alueen aikuissosiaalityön vaikuttavuuteen liittyvä aktiivisuus paikantuu Diakonialaitoksen Pieksämäellä toimivaan sosiaalitalouden tutkimuskeskukseen. Tutkimusjohtaja Aija Kettusen antaman tiedon mukaan ”vaikuttavuuskäsitettä pyritään käyttämään aika pidättyväisesti, koska se ymmärretään kovin monella tavalla”. Erilaisia pienempimuotoisia kehittelyjä on kuitenkin tehty ja niitä on ennen kaikkea vireillä.

Erään RAY:n rahoittaman hankkeen osana on kehitetty järjestöjen toiminnan vaikutusten arviointia. Esimerkkijärjestöinä Settlementti Puijola (Kotikulma-asukastupa), EkoKuopion työllistämistoiminta ja Reumayhdistyksen toiminta, josta kaksi ensimmäistä liittyvät kysytyyn teemaan. Julkaisu on painossa. (2007–2009)

Yhteisohdollisen päihdekuntoutuksen vaikuttavuuteen ja kustannuksiin liittyvä tutkimus on menossa yhteistyössä kolmen päihdekuntoutusyksikön kanssa.

Tehokas ja vaikuttava hyvinvointipalvelutuotanto -hanke (2009–2012). Tavoitteena on kehittää kustannusten ja vaikutusten arviointia erityisesti vanhusten kotihoidossa ja asumispalveluissa (myös mielenterveys- ja päihdekuntoutujille).

KiipIt-projektin ulkoinen arviointi. Arvioinnin kohteena Tyynelän Kehittämiskeskuksen hallinnoima ja Raha-automaattiyhdistyksen rahoittama hanke. (2010–2012) Arvioitava hanke kehittää toimintamallia, joka tukee ja vahvistaa asiakkaan oman oppimisprosessin kautta tämän päihdekuntoutus-prosessia ja päihteetöntä elämäntilannetta sekä ennaltaehkäisee ja lieventää retkahduksia laituskuntoutuksen ja avopalvelujen välisissä siirtymävaiheissa. Yhtenä osana arvioidaan vaikutuksia.

Osallistutaan Mamkin hallinnoiman hyvinvointipalveluiden läpinäkyvyys osto ja myyntiprosessissa -hankkeen toteutukseen. Suunnitelmassa on ollut esillä myös vaikuttavuusteema - hieman auki, miten näky toteutuksessa. (HYVOPA, 2009–2010, EAKR-rahoitus).

Virtuaalikymppi – ikäihmisten kognitiivinen ja sosiaalinen aktivointi teknologiavälitteisten palvelujen avulla -hanke (2009–2012, EAKR-rahoitus). Huonokuntoisten ikäihmisten elämänpiiriä laajennetaan tuomalla virtuaalisia yhteyksiä läheisiin, luontoon ja aiempaan elämänhistoriaan helppokäyttöisten teknologiaratkaisujen avulla. Vaikutuksia pyritään myös arvioimaan sen arvioimiseksi, onko hanke onnistunut tavoitteessaan. (EAKR, 2009–2012).

The Emotional Village: Integrated Preventive AAL Concept for the Rural Aging Society in Europe (EMOTION-AAL, 2009–2012) Ambient Assisted Living (AAL) -ohjelman kautta Tekes-rahoitteinen kansainvälinen hanke. Kumppaneita Saksassa ja Itävällassa: Kehittämisen kohteena tieto- ja viestintäteknikan mahdollisuudet ja hyödynnettävyys tuettaessa ikäihmisten mahdollisuutta asua kotona myös haja-asutusalueella – liittyy löyhästi kotona selviytymistä tukevien toimien vaikutusten arviointiin.

A-klinikasäätöön Kymen A-klinikan yhteydenoton perusteella on suunniteltu päihdekuntoutukseen, erityisesti katkaisuasemaan toimintatapaan liittyvää arviointia, jossa toimintatavan vaikutukset/vaikuttavuus olisi ollut tärkeässä osassa. Kymen A-klinikka on kiinnostunut pitkän aukiolon katkaisuaseman arvioinnista verrattuna tavanomaiseen rajoitettuun aukioloon kuntoutumisen näkökulmasta.

2.5 Oske-kyselyssä esille tulleet hankkeet

Edellä esiteltyjen arviointihankkeiden lisäksi kokosimme alla olevaan taulukkoon 2 sosiaalialan osaamiskeskuksille lähettämämme kyselyn pohjalta saadut hanketiedot. Vastausten voi olettaa edustavan koko Suomea paitsi maantieteellisesti, myös kehittämistoiminnan osalta, sillä osaamiskeskuksset tuntevat alueillaan olevan kehittämistoiminnan hyvin. Vastausten perusteella voi tehdä selvän ja vaikuttavuuden kehittämisen kannalta sen johtopäätöksen, että vaikuttavuuden arviointia kehitetään melko vähän. Jonkin verran enemmän on edellä mainittua puhetta, toiveita ja aikeita. Tämän kartoituksen kannalta merkityksellistä työtä on tehty edellä esitellysti Helsingin kaupungin sosiaalivirastossa, Poskessa ja DIAK:n sosiaalitalouden tutkimuskeskuksessa.

Sosiaalitaidon päätyneessä hankkeessa yhdenmukaistettiin aikuissosiaalityön käytäntöjä, ja luotiin pohjia mittareiden kehittämiseksi. Mittareiden kehittämiseen ei kuitenkaan päästy. Vasson hankkeessa on kehitteillä työn prosessien jäsentämistä ja jatkossa myös arviointimittareita. Pikassos on kehittänyt Akseli-hankkeessa kahdeksan kunnan yhteisessä hankkeessa sosiaalityön laatua ja toimintamalleja. Vaikuttavuuden arviointiin hanke ei liittynyt. Tässä on syytä korostaa, että mainitut hankkeet tuotiin esille kyselyssämme ja että Suomessa on paljon sosiaalityön, ja ehkä arvioinninkin kehittämishankkeita, joita emme tavoittaneet tämän suppeahkon selvittämistyön aikana.

Taulukko 2. Sosiaalityön arvioinnin kehittämishankkeet osaamiskeskuksittain

Osaamiskeskus	Kehittämishanke	Lisätietoa
Poske	Lapin sosiaalityön kehittämysyksikkö ja sosiaalityön vaikuttavuuden arviointi (2006-2008)	Raportti on tulossa keväällä 2010.
Sosiaalitaito	KUUMA-kuntien ja Hyvinkään kaupungin aikuissosiaalityön kehittämishanke 2007-2009.	Kokonaistavoitteena oli aikuissosiaalityön käytäntöjen yhdenmukaistaminen Keski-Uudellamaalla. Osatavoitteena oli myös vaikuttavuuden arvioinnin ja mittariston kehittäminen. Kehitettiin tilannearvio- ja palvelusuunnitelmapohjat, mutta mittareiden kehittämiseen ei päästy.
Vasso	Kehitteillä sähköinen oppimisympäristö, jossa pyritään tuottamaan tietoa työn prosesseista, arviointimittareista ja kehittämistoimista. Suunnitteilla jatkohanke, jossa opiskelijat jalkautuvat kuntiin dokumentoimaan prosesseja tuottaakseen toimintamallin kehittämisen informaatiota.	
Pikassos	Akseli-hanke 2007-2009. Tutkittiin asiakkaiden saaman palvelun laatua sekä toiveita palveluista.	Kahdeksan kunnan yhteinen Aikuissosiaalityön, toimintamallien ja työn sisällön kehittämishanke eli ”Akseli”.

Kaikkiaan näyttää siltä, että toistaiseksi aikuissosiaalityön ja laajemminkin sosiaalityön vaikuttavuuden arviointiin pätee sanonta: ”paljon puhetta, vähän tekoja”. Ottamatta kantaa puheisiin, voi kuitenkin pohtia, miksi vaikuttavuuteen liittyvää, tai ylipäätään sosiaalipalvelujen konkreettista ja relevanttia arviointitoimintaa on näinkin vähän olemassa? Yksi syy on resurssit, eli vaikuttavuuden arviointi on vaativaa ja osaamista edellyttävää toimintaa. Toiseksi sosiaalityön käytännöt ovat luonteeltaan sellaisia, että ne eivät helpolla antaudu mitattavaksi. Kolmanneksi olemme edellä jo viitanneet asenteisiin, joiden mukaan sosiaalityötä ei voi arvioida (ontologinen mahdottomuus?). Neljänneksi on todettava, että sosiaalipalvelujen arviointitoimintaa ei tue tällä hetkellä mikään merkittävä kansallinen toimija.

2.6 Lupaavia alussa olevia vaikuttavuuden arvioinnin avauksia

Kuten edellä on todettu, laajamittaista aikuisten kanssa tehtävää erilaista aktivointityötä tehdään maassamme runsaasti erilaisissa EU-rahoitteisissa ja muissa projekteissa ja hankkeissa. Useissa on kiinnostusta myös kehittää aikaisempaa parempia vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin työkaluja. Suurin sateenvarjona toimiva elin on Työ- ja elinkeinoministeriön Työllisyys- ja yrittäjyysosastolta käsin projektipäällikkö Hanna-Mari Lempolan koordinoima Väilyömarkkinat -kehittämishankkeen koordinaatiohanke, joka siis kerää tietoa maaliskuussa 2010 vaikuttavuuskehittelyistä.

Väilyömarkkinat -ohjelman hankkeista vaikutusten arvioinnin kannalta lupaavimmaksi hankkeeksi on meidän arviomme mukaan noussut Suunto-projekti (<http://www.tekeskus.fi/Public/?nodeid=16711&area=7543>) joka on Lapin elinkeino-, liikenne-, ja ympäristökeskuksen toteuttama hanke, joka kuuluu Manner-Suomen ESR-ohjelman valtakunnalliseen osioon toimintalinja 2. Työllistyminen ja työmarkkinoilla pysymisen edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisy ja sen ”Väilyömarkkinat” kehittämissuunnitelmaan. Projekti toteutetaan ajalla 1.5.2008–31.12.2013. Projektin tavoitteena on vaikeasti työllistyvien asiakkaiden ammatillisen osaamisprosessin kehittyminen tuotekehitystyön ja väilyömarkkinoiden avulla. Olennaista tässä hankkeessa on asiakassegmentoinnin kehittäminen. Siinä on hyviä aineksia vaikuttavuuden arvioinnin työkalujen kehittämiseen jatkossa. Olemme tutustuneet hankkeeseen ja sopineet alustavasti sen mukaan tulostamalla tämän selvityksen jatkohankkeen yhdeksi pilotiksi.

Myös STM rahoittaa muutamia väilyömarkkinat-hankkeita. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin tutkimuskeskus ASKEL – Askelia kohti työelämää -hankkeesta. Projektipäällikkö Eveliina Pöyhösen 19.2.2010 allekirjoittaman väliraportin mukaan hankkeessa toteutettava kuntouttavan työtoiminnan tutkimus

voi parantaa ja tehostaa asiakkaiden seuranta ja vaikutusten arviointia tulevaisuudessa kunnissa. Hankkeen tutkija Jarno Karjalaisen antaman tiedon mukaan tutkimus, jonka työnimi on Kuntouttava työtoiminta – Mistä henkilö sinne tulee ja minne hän sieltä menee? tuottaa perustietoa siitä, miten kuntouttavassa työtoiminnassa oleva asiakas vaikeasta työmarkkina- asemasta etenee kohti työelämää tai muuta ratkaisua. Tutkimuksessa tarkastellaan asiakkaan tilannetta siirtymien näkökulmasta ja asiakkaan näkemyksiä omasta työkyvystään sekä asiakkaan kokemuksia kuntouttavasta työtoiminnasta saadusta hyödystä. Tutkimuksessa arvioidaan myös asiakastietojärjestelmien avulla tapahtuvaa asiakasprosessien seuranta. Tutkimuksen empiirinen aineisto kootaan Helsingin, Espoon ja Vantaan kunnista. Keskeiset empiiriset aineistot saadaan kootuksi helmi-maaliskuun 2010 aikana, jonka jälkeen alkaa aineiston analysointi ja raportointi. Raportointi tapahtuu loppuvuonna 2010 - alkuvuonna 2011. Olemme mukana ASKEL-hankkeen ohjausryhmässä.

Seinäjoella toimii Valtaväylä-projektikokonaisuus, joka koostuu kolmesta Euroopan Sosiaalirahaston rahoittamasta kehittämisprojektista. Projektikokonaisuutta rahoittavat Sosiaali- ja terveysministeriö, Länsi-Suomen lääninhallitus (sosiaali- ja terveysosasto) ja Etelä-Pohjanmaan TE-keskus. Rahoittajia ovat myös alueen kunnat ja SeAMK. Valtaväylä-projektikokonaisuuteen kuuluvat Valtaväylä 1,2 ja 3 -projektit. Valtaväylässä on hyvin kunnianhimoisia asiakasvaikuttavuuden arvioinnin kehittämisosioita. Asiakkailta kerätään tietoa kolmessa vaiheessa ja asiakkaiden ”omilta” työntekijöiltä pyritään keräämään vastaavasti tietoa prosessin eri vaiheissa. Tuija Kotiranta toimii pienellä työpanoksella arvioinnin konsulttina. Tuloksia aletaan saada myöhemmin vuonna 2010.

Muita lupaavia alkuja on varmaan paljon, otimme tässä esiin niitä, joihin olemme olleet yhteyksissä eri tavoin. Yhtenä tämän raportin käyttötapanä tullee olemaan se, että saamme tietoa jatkossa entistä helpommin eri tahoilla olevista kehittelyistä.

OSA III: Johtopäätöksiä

Tämä kartoitus on kannessa olevan nimen mukaan *alustava* ja se on sitä sananmukaisesti. Tilanne on voimakkaassa muuttumassa, joka kuukausi kertyy uusia kokemuksia aikuissosiaalityön (laajasti ymmärrettynä) vaikutuksista ja vaikuttavuudesta. Tätä raporttia ei ole tarkoitettu painettavaksi, vaan verkosta luettavaksi, jotta lukija voi samalla lukea lisää linkeistä. Kun esimerkiksi TEM/Lempolan tekemä selvitys valmistuu, on meillä paljon enemmän tietoa välityömarkkinahankkeiden vaikuttavuuden kehittelmästä. Me päiväämme tämän raportin kuitenkin nyt eli 26.2.2010. ja jatkamme työtä.

Eräänlainen välitilinpäätös teemasta saatiin myös jo joulukuussa 2009 Turussa 15.-16.12.2009 järjestetyssä TEM:n välityömarkkinat -verkostokokouksessa. Yksi osa kokousta oli tulevaisuuskahvilatyöskentely. Siinä mukana olleet ammattilaiset kokivat suureksi aktivointityön ongelmaksi sen, että oman työn ja koko aktivointitoiminnan tuloksia on niin vaikea osoittaa. Erityisesti ”muille” eli hallinnolle ja rahoittajille. Eri toimenpiteillä on lisäksi eri tavoitteita, työllistymisen tavoite on ainoa selvä, helposti osoitettava, mutta sitä ei pidetä koko toiminnan kannalta ainoana olennaisena. Osa vierailijoista oli epäileväinen sen suhteen onko hyvän elämän osoittimien eli ”pehmeiden” asioiden mittaaminen edes mahdollista ja onko se edes suotavaa. Pitäisikö tyytyä vain karkeisiin mittareihin, joita hallinto haluaa ja ”ymmärtää”. Jos lähdetään mittaamaan uusin tavoin, olisi pidettävä huolta että mittaaminen on luotettavaa ja riittävän yksinkertaista. Kun on olemassa monia eri hankkeita, olisi pystyttävä kehittämään mittaamisen välineitä jotka mahdollistavat vertailun. Myös toimenpiteiden oikea ajoitus on tärkeää ja mittareiden tulisi olla sille herkkiä. Mittaamiseen liittyviä ristiriitoja ei tule lakaista maton alle, vaan ne tulisi tuoda esiin. Eri tahoilla on samallekin toiminnalle usein eri tavoitteita. Sosiaalisesta tilinpidosta ei läsnäolijoilla ollut hyviä kokemuksia, sitä pidettiin liian monimutkaisena ja toivottiin toisenlaisia tapoja, joita ei taida olla missään valmiina.

Vaikutusten ja vaikuttavuuden arviointi vaatii sosiaalityössä oman näkökulmansa. Työ ja sen käytännöt ovat monimuotoisia, ja perustuvat pitkälti vuorovaikutukselliseen kohtaamiseen. Työn dokumentointi ja sen kehittäminen ovat vielä alkutekijöissään. Hieman yllättäen voi myös olla niin, että laatu on huomioitava käsitteenä sosiaalityön vaikuttavuuden arvioinnissa. Jos arvioimme työn tuloksellisuutta tai vaikuttavuutta esimerkiksi määrällisinä suoritteina vaikkapa siten, kuinka monta 20 minuutin asiakaskäyntiä sosiaalityöntekijä ”hoitaa” kuukaudessa, saamme tietoa vain tuloksista, tuloksellisuudesta. Vaikutuksista tai työn laadusta volyymit eivät kerro oikeastaan mitään. Usein sosiaalityö edellyttää asioihin paneutumista ja monenlaisen tuen yhdistelmien käyttöä. Mittaaminen on siten haastavaa. Eli laadukas työ ja laatu ennustavat vaikuttavuutta, mutta ovat vasta hypoteeseja, tai ohjelmateorian lähtökohtia. Jatkotyömme yksi haaste onkin, voiko sosiaalityössä käytettyjä interventioita ja menetelmiä arvioida vaikuttavuuden näkökulmasta, ja onko mittarien käyttö tai rakentaminen relevanttia.

3.1 Jatkotyön toteutustapa

Vuosina 2010 - 2011 jatkettavassa työssä

1. Kartoitetaan sosiaalityön vaikuttavuuden arviointia kehittäneet ja kehittävät hankkeet tarkemmin sisällön osalta.
2. Tutustutaan kansainvälisiin hankkeisiin ja käytäntöihin.
3. Selvitetään erityisesti asiakaslähtöisen arviointimallien soveltamismahdollisuus vaikuttavuuden arvioinnissa.
4. Suhteutetaan kehitettyjä malleja vaikuttavuudesta käytyyn tutkimuskirjallisuuteen ja keskusteluun.
5. Pilotoidaan kehitettyjä vaikuttavuuden arvioinnin menetelmiä ja mahdollisia mittareita myöhemmin tarkennettavan suunnitelman mukaan.
6. Kootaan edellä esitetyn pohjalta synteesi sekä uusia ratkaisuja aikuissosiaalityön vaikuttavuuden arvioimiseksi jatkossa kehittyneemmin tavoin.

Kirjallisuutta

Emme liitä tähän niiden nettisivujen tietoja, jotka eivät ole julkaisuja.

Arnkil, Robert, Vappu Karjalainen, Peppi Saikku, Timo Spangar & Sari Pitkänen (2008) *Kohti työelämälähtöisiä integroivia palveluja*. Työvoimatoimistojen ja työvoiman palvelukeskusten arviointitutkimus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys. 18/2008.

Bergman, Eija (2008) Esipuhe. Teoksessa Borg, Pekka, Stina Högnabba, Marja-Riitta Kilponen, Kaisa Kopisto, Pertti Korteniemi, Ilkka-Tapani Paananen: *Arviointi työtavaksi*. Kokemuksia asiakastyön arvioinnin kehittämistä Helsingin sosiaalivirastossa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008:2. 3 – 4.

http://www.socca.fi/arvo/aineistot/Arviointi_tyotavaksi.pdf.

Jokinen, Arja & Kirsi Juhila (2008) *Sosiaalityö aikuisten parissa*. Tampere: Vastapaino.

Karjalainen, Pekka & Sanna Blomgren (2004) *Oikorata vai mutkatie?* Sosiaalista kuntoutusta ja työelämäpolkuja nuorille. Nuotta-projektin arvioinnin loppuraportti. Helsinki: Stakesin sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmä FinSoc. Arviointiraportteja 2/2004.

http://groups.stakes.fi/FINSOC/FI/julkaisut/julkaisusarjat/ar2_2004.htm

Korteniemi, Pertti & Pekka Borg (2008) *Kohti näyttöön perustuvaa ammatillista käytäntöä?* Stakes. Työpapereita 23/2008.

<http://www.stakes.fi/FI/Julkaisut/verkkojulkaisut/tyopapereita08/VT23-2008.htm>

Kuvaja, Anne, Leena Luhtasela, Tiina Mustonen, Pekka Borg & Ritva Liukonen (2007) Aikuissosiaalityön tilannearvio-opas. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2007:6.

<http://www.socca.fi/arviointi/aineistot/Aikuissosiaality%F6ntilannearvioopas.pdf>

Mäntysaari, Mikko (2004) Syrjiikö sosiaalityö? Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) *Vääryyskirja*. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Pöysti, Tuomas (2006) Vaikuttavuus valtionhallinnossa. Valtioneuvoston controllerin puheenvuoro. Tuloksellisuus valtionhallinnossa –seminaari 31.10.2006.

http://www.netra.fi/nc/viewarticle_new.asp?art=3664&node=881&type=2
luettu 29.1.2010.

Rajavaara, Marketta (2007) *Vaikuttavuusyhdistykunta*. Sosiaalisten olojen arvostelusta vaikutusten todentamiseen. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 84.

Rajavaara, Marketta (2008) Innovaatiot ja vaikuttavuus – mahtuvatko samaan koppiin?

<http://www.verve.fi/WebRoot/1018779/Oletussivu.aspx?id=1019978>

Liite

Liite 1. Osaamiskeskusten johtajille 11.1.2010 lähetetty sähköpostikirje

Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos
Menetelmien ja käytäntöjen arviointiyksikkö
Palvelujärjestelmän kehittäminen ja ohjaus -yksikkö

Hyvät Oske-johtajat

Olemme kartoittamassa aikuissosiaalityössä käytössä olevia vaikuttavuuden arvioinnin menettelytapoja ja niiden kehittämishankkeita. Tehtävä perustuu Sosiaali- ja terveysministeriön ja Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) väliseen tulossopimukseen vuosille 2009 – 2011. Ymmärrämme aikuissosiaalityöksi tässä selvitystyössä laajasti määritellen lähes kaiken muun sosiaalityön kuin lasten kanssa tehtävän työn ja siihen liittyvät palvelut. Kartoitusvaiheen jälkeen työmme jatkuu vaikuttavuuden arvioinnin mallien ja niihin käytettävissä olevien mahdollisten mittarien kehittämistyöllä.

Kysymme nyt, millaisia aikuissosiaalityön vaikuttavuuteen liittyviä hankkeita tai pienempimuotoisiakin kehittelyjä on menossa osaamiskeskukseenne alueella? Kyse voi olla myös lomakkeista, dokumentoinnista tai mittarien kehittämisestä.

Toiseksi olisi arvokasta tietää, millaisia tarpeita aiheeseen liittyen näette olevan jatkotyön kannalta.

Pyydämme tietoja seuraavan kahden viikon aikana sähköpostitse meille molemmille. Otamme vastaan tietoja, ideoita ja vihjeitä myös puhelimitse.

Yhteistyöstä kiitollisina

Helsingissä ja Jyväskylässä 11.1.2010

Pekka Karjalainen

erikoistutkija

puh. 020 610 7055

Tuija Kotiranta

kehittämispäällikkö

p. 020 610 7555